

Weerlegging door Ongehoord Nederland van de twaalf voorbeelden uit rapport 1 en de vijf voorbeelden uit rapport 2 van ‘aantoonbaar onjuiste informatie’ van de NPO Ombudsman.

Rapport 1, d.d. 7 juni 2022 – 12 voorbeelden

Voorbeeld 1: Uitzending van 10 mei 2022

In het eerste rapport van de NPO Ombudsman wordt aangegeven dat er in de programma's van ON! sprake is van de verspreiding van desinformatie, hetgeen niet is toegestaan volgens de Journalistieke Code. Hierbij merkt de NPO Ombudsman op dat er wel een onderscheid gemaakt dient te worden tussen het verspreiden van desinformatie door het programma of de journalist zelf of door een spreker in het programma waarop geen direct weerwoord wordt gegeven.

In het kader van deze laatste categorie, het verspreiden van desinformatie door een spreker in het programma waarop geen direct weerwoord wordt gegeven, wordt als onderbouwing in het rapport de uitzending van 10 mei 2022 aangehaald waarin Vlaams Belang-politicus Filip Dewinter, rechtsfilosoof Raisa Blommestijn (toen nog geen presentatrice bij *Ongehoord Nieuws*) en arts Niek Rogger te gast zijn. Een van de onderwerpen die tijdens deze uitzending wordt besproken is de zogenaamde ‘omvolking’, een thema waarvoor Dewinter is uitgenodigd om als hoofdgast zijn licht op te laten schijnen.

Ten eerste is het belangrijk om op te merken dat Dewinter niet zomaar iemand is. Hij heeft een boek geschreven over dit onderwerp, getiteld *Omvolking: de grote verandering, interview met Renaud Camus* (2022). Daarnaast is hij oprichter van de politieke partij Vlaams Belang, een Vlaamse partij die volgens de peilingen op dit moment de grootste partij is en ongeveer 20% van het Vlaamse electoraat vertegenwoordigt. Een spreker, bovendien, die in andere programma's bij de publieke omroep nooit aan het woord komt, net als andere politici en leden van zijn partij. Alles bij elkaar genomen, is de Dewinter een deskundige en legitieme studiegast wanneer het gaat om dit onderwerp. Aan dit alles wordt door de NPO Ombudsman ofwel voorbijgegaan ofwel is volgens haar niet vermeldenswaardig.

Dan wat betreft de inhoud van de uitspraken van Dewinter. Heeft hij ‘aantoonbaar onjuiste informatie’ verspreid? En, indien dit het geval is, heeft hij deze aantoonbaar onjuiste informatie dan doelbewust, willens en wetens, verspreid? Heeft hij, met andere woorden, desinformatie verspreid?

De NPO Ombudsman meent van wel en wijst op een specifieke uitspraak van Dewinter in de uitzending van 10 mei 2022:

Binnen nu en twee generaties zijn wij autochtone Vlamingen in Antwerpen een minderheid, dan wordt Antwerpen Antwerpistan. En wat in die grote steden gebeurt, zal ook in Europa gebeuren. Europa wordt Eurabia. En de islam is aan een opmars bezig en die zal, men, ons en onze cultuur vervangen, dat is de omvolking.

Op sociale media ontstond naar aanleiding van deze uitspraak eveneens ophef. Dewinter zou de zogenaamde ‘omvolkingstheorie’ hebben gepropageerd. Een theorie die door de NPO Ombudsman wordt gedefinieerd als ‘het *doelbewust* “vervangen” van een bevolkingsgroep door een andere’. Wie de uitzending bekijkt, moet echter vaststellen dat Dewinter het niet heeft gehad over de ‘omvolkingstheorie’ maar over ‘omvolking’. Aan het begin van de gewraakte uitzending stelt hij, bij beantwoording van de vraag wat omvolking is, dat het gaat om ‘het vervangen van het ene volk door het andere volk’. Met deze ‘bevolkingsruil’ wordt volgens hem een ‘beschavingsruil’ bewerkstelligd: onze manier van leven wordt vervangen.¹

Dewinter beschrijft hier aldus een demografische verandering, die volgens hem door iedereen feitelijk kan worden vastgesteld en waargenomen: autochtone Vlamingen en Nederlanders vormen in toenemende mate een minderheid in grote steden. De meerderheid van de bevolking bestaat inmiddels uit personen met een allochtone of islamitische achtergrond. Hiermee verandert dus niet alleen de (1) bevolkingssamenstelling, maar ook (2) de cultuur van een stad of land. Kortom, een feitelijke constatering, op basis van demografische gegevens.

Hoe de NPO Ombudsman komt tot de constatering dat er een omvolkingstheorie gepropageerd is, met kennelijk de implicatie dat er doelbewust, willens en wetens, wordt aangestuurd op deze demografische (en hiermee culturele) verandering, blijft een raadsel. Het volgt in ieder geval niet uit het citaat dat door haar wordt aangedragen ter onderbouwing. Het volgt ook niet uit hetgeen verder door Dewinter is gezegd tijdens de uitzending van 10 mei 2022. Hoe komt de NPO Ombudsman dan wel tot deze conclusie? Heeft zij de bewuste uitzending wel bekeken? Het ligt in de lijn der verwachting dat dit niet het geval is en dat zij is afgegaan op de hetze die in de media en op sociale media is ontstaan naar aanleiding van de uitzending. Het is ook mogelijk dat zij de uitspraken van Dewinter schokkend vindt: de autochtone bevolking vervangen door migranten, stel je voor! Wellicht hoorde zij iets

¹ Uitzending te bekijken via *NPO Start*, https://www.npostart.nl/ongehoord-nieuws/10-05-2022/VPWON_1339252

dergelijks voor het eerst. Misschien vond ze de uitspraken wel onwelgevallig of ronduit verwerpelijk. Dat kan en mag allemaal, maar dat is nog geen grond om kwalificaties op Dewinters uitspraken te plakken die er niet op thuis horen – en al helemaal geen grond om zijn uitspraken te bombarderen tot ‘aantoonbaar onjuist’ of zelfs tot ‘desinformatie’.

Wanneer de gewraakte passage onderzocht wordt, blijkt overigens dat deze uitspraak van Dewinter niet onjuist, maar *juist* is. Zo komt in de bewuste uitzending ook Ruben van Gaalen van het Centraal Bureau voor de Statistiek (hierna: CBS) aan het woord. Hij stelt dat, als de ontwikkelingen zo doorgaan, in 2050 of 2060 de meerderheid van de Nederlanders een niet-Nederlandse herkomst zal hebben, hetgeen betekent dat beide ouders buiten Nederland zijn geboren. Hij beschrijft dus, feitelijk, dezelfde demografische trend die door Dewinter wordt geduid als ‘omvolking’. Tevens komt Jan van de Beek van de Universiteit van Amsterdam aan het woord. Hij stelt dat de autochtone bevolking rond 2070 een minderheid in eigen land zal zijn geworden. Zowel Van de Beek als Van Gaalen sluiten zich dus aan bij de uitspraken van Dewinter. En zij zijn niet de enigen: er is overweldigend bewijs voor de demografische trend die hij beschrijft.

Interessant is in dit verband tot slot nog in te gaan op een alternatief scenario. Stel nu, dat er *wel* een omvolkingstheorie gepropageerd zou zijn – dat er dus wel door Dewinter gesteld zou zijn dat er een *plan* achter de omvolking schuil zou gaan. Dat er, doelbewust, willens en wetens, wordt aangestuurd op de door Dewinter beschreven demografische veranderingen. Zou dat dan aantoonbaar onjuist zijn? Gesteld kan worden dat ook dit niet het geval is. In dit verband kan bijvoorbeeld worden gewezen op uitspraken van oud-Eurocommissarissen Peter Sutherland. Hij is van mening dat de Europese Unie de nationale homogeniteit moet ondermijnen om economische voorspoed tot stand te brengen. Indien de Europese Unie migratie niet zou stimuleren, zou dit het einde betekenen van de Europese welvaart en potentieel het voortbestaan van Europa bedreigen. Migratiekritiek en een strenger migratiebeleid zijn daarom gevaarlijk volgens hem. Kortom: hij stuurt aan op bewust stimuleren van (massa)migratie.² Dergelijke conclusies vinden ook steun in een rapport van de Verenigde Naties, getiteld ‘Replacement Migration: Is it A Solution to Declining and Ageing Populations?’ (2000).³

² <https://www.bbc.com/news/uk-politics-18519395>

³ Te raadplegen https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/unpd-egm_200010_un_2001_replacementmigration.pdf

Gesteld kan dan ook worden dat *als* Dewinter had gezegd dat er bewust beleid ten grondslag ligt aan de feitelijke constatering van demografische verandering (ofwel bevolkingsvervanging) dit juist zou zijn geweest – of in ieder geval niet aantoonbaar onjuist. Er is in ieder geval geen sprake van desinformatie. Hiermee gaat de kwalificatie van de NPO Ombudsman ook op in dit hypothetische scenario niet op. Het blijft overigens verwonderlijk, we benadrukken het nog maar eens, dat er uitspraken aan Dewinter worden toegeschreven die hij niet heeft gedaan tijdens de uitzending. De NPO Ombudsman maakt zich feitelijk schuldig aan wat zij ON! verwijt: zij bedrijft hier geen goede (onderzoeks)journalistiek. Opgemerkt dient eveneens te worden dat iemand beschuldigen van het verspreiden van desinformatie een ernstige beschuldiging is. Het betekent feitelijk dat wordt beweerd dat iemand *bewust* een verkeerde voorstelling van zaken geeft; een beschuldiging die niet geuit zou mogen worden zonder diepgravend en overtuigend bewijs.

Tot slot moet nog worden geconstateerd dat wanneer wordt gekeken naar deze uitzending in brede zin, er opgemerkt moet worden dat er flink wordt doorgevraagd door de presentatoren. Zo wordt de vraag gesteld wat nu precies het probleem is met ‘omvolking’ als iemand met een niet-Nederlandse of niet-Vlaamse afkomst zich nu gewoon Nederlands of Vlaams voelt. Ook wordt de vraag gesteld of er niet gewoon een tekort is aan goedkope arbeidskrachten. Geconcludeerd kan worden dat ook de conclusies van de NPO Ombudsman wat betreft de gehanteerde interviewtechniek in dit verband niet op gaan.

Al met al zijn dit schokkende constatering: de NPO Ombudsman legt hier een studiogast niet alleen woorden in de mond die hij niet heeft gesproken, tevens worden stevige beschuldigingen geuit (zoals het verspreiden van desinformatie) zonder dat dit deugdelijk wordt onderbouwd.

Voorbeeld 2: Uitzending van 24 mei 2022

Het tweede voorbeeld dat door de NPO Ombudsman wordt genoemd is afkomstig uit de uitzending van 24 mei 2022. In deze uitzending zijn BVNL-Tweede Kamerlid en oud-commando Wybren van Haga, oorlogsverslaggever Arnold Karskens en klimaatexpert Ferdinand Meeus te gast. Tijdens deze uitzending staat onder andere de oorlog in Oekraïne centraal. Dit voorbeeld dient ter illustratie voor de claim van de NPO Ombudsman dat ON! meningen van derden zonder deze in context te plaatsen, te onderscheiden van feiten of door te vragen, als feiten presenteert.

In dat kader stelt de NPO Ombudsman dat Wybren van Haga zou hebben gezegd dat zijn partij *de enige* in de Tweede Kamer is die voor vrede in Oekraïne is en dat de overige partijen alleen wapens willen leveren. Dit is volgens de NPO Ombudsman ‘aantoonbaar onjuist’ en volgens haar gemakkelijk te checken. Uit deze constatering van de NPO Ombudsman kan niet anders dan volgen dat zij de bewuste uitzending niet heeft bekeken. Wie de uitzending wel bekijkt, komt namelijk tot de conclusie dat Van Haga niet zegt dat zijn partij *de enige* is die voor vrede in Oekraïne is, maar dat hij zegt dat zijn partij *zo ongeveer de enige* is die voor vrede in Oekraïne is. Een uitspraak die klopt, ook PVV en FVD (waarvan de voorman Thierry Baudet ook aan het woord komt in de itemvideo) willen aansturen op de-escalatie en vrede. Dat was ten tijde van de uitzending het geval en is tot op heden nog steeds het geval. Kortom, deze uitspraak van Van Haga is niet ‘aantoonbaar onjuist’, maar aantoonbaar *juist*.

Het is merkwaardig dat hier opnieuw, net als in het geval van Dewinter, uitspraken aan studiogasten worden toegeschreven die zij niet hebben gedaan. Waarom doet de NPO Ombudsman dit? Met welk doel? De enige die hier aantoonbaar onjuiste informatie lijkt te verspreiden is de NPO Ombudsman zelf: zij geeft geen juiste voorstelling van zaken door niet de werkelijke woorden die Van Haga hier heeft gesproken te citeren.

Daar blijft het niet bij. De NPO Ombudsman legt Van Haga meer woorden in de mond. Zo stelt zij dat hij tijdens de uitzending zou hebben gezegd dat de overige partijen alleen maar bezig zouden zijn met het leveren van wapens. Zo geïsoleerd klinkt deze uitspraak wellicht wat kort door de bocht, maar Van Haga onderbouwt zijn claim wel degelijk: hij verwijst naar 200 stingers die door Mark Rutte aan Oekraïne zijn geleverd en dat dit wordt toegejuicht op Twitter door Minister van Defensie Kasja Ollongren die een spierballen-emoticon tweet. Iedereen kan nagaan dat de bewuste tweet door Ollongren is verstuurd en er stingers zijn geleverd aan Oekraïne. Ook deze uitspraak is dus niet ‘aantoonbaar onjuist’.

Al met al is dit wederom een schokkende constatering.

Voorbeeld 3: Uitzending 24 mei 2022

Er wordt door de NPO Ombudsman nog een voorbeeld gegeven uit de uitzending van 24 mei 2022. Dit voorbeeld wordt eveneens aangehaald in het kader van het vertroebelde onderscheid tussen feiten en meningen, hetgeen dat wordt veroorzaakt door de gehanteerde interviewtechniek: op het moment dat er claims worden gedaan door de gasten wordt er niet (minimaal) doorgevraagd door de presentatoren, terwijl stukken beschikbaar zijn die het

tegendeel aangeven, zo stelt de NPO Ombudsman. Hiermee is er volgens haar sprake van een onjuiste interviewwijze.

Ter illustratie hiervan wordt gewezen op het feit dat er in de bewuste uitzending door Van Haga zou worden gesteld dat er Nederlandse wapens aan Rusland zouden zijn geleverd. Wie de uitzending bekijkt, hoort dat Van Haga in dit verband duidelijk het woord ‘vermoedelijk’ gebruikt: hij *vermoedt* dat Nederlandse wapens in Russische handen zijn gevallen en stelt niet dat dit daadwerkelijk en op basis van onomstotelijk bewijs is vast komen te staan. Van een directe beschuldiging aan het adres van de Nederlandse staat of de Minister van Defensie, zoals de NPO Ombudsman stelt, is dan ook geen sprake.

Overigens wordt hier door de presentator meteen op ingehaakt, zoals ook de NPO Ombudsman vermeldt. De presentator stelt een tegenvraag en informeert naar het bewijs voor deze uitspraak. Van Haga stelt dat hij geen bewijs heeft, maar dat hij wel betwijfelt of het met de levering van de wapens wel goed gaat. Hij heeft ook Kamervragen gesteld aan de Minister van Defensie, Ollongren. Uit het betoog van Van Haga wordt duidelijk dat Nederland in ieder geval niet controleert of de wapens op de juiste plek terecht komen – hij is van mening dat dit wel zou moeten gebeuren.

Wie naar dit fragment luistert, kan niet anders dan zich afvragen wat hier nu precies het probleem is: niet alleen is er doorgevraagd door de presentator, ook zijn de ‘verdenkingen’ door Van Haga op zeer subtiele wijze geuit en feitelijk onderbouwd. Waarom deze specifieke uitspraken voor de NPO Ombudsman nu zo problematisch zijn, blijft in het midden. Wellicht vindt zij het schokkend dat er eventueel Nederlandse wapens in Russische handen gevallen zouden kunnen zijn. Misschien kan zij niet geloven dat dit zo is. Dat kan en mag allemaal, maar dat is nog geen grond om te stellen dat ON! de Journalistieke Code heeft geschonden.

Toch stelt de NPO Ombudsman zich op het standpunt dat dit, op basis van dit gesprek, het geval is. Zij stelt zich op het standpunt dat de presentator *verder* had moeten doorvragen en op de hoogte had moeten zijn van het antwoord op de Kamervragen die Van Haga aan Ollongren had gesteld in deze kwestie. ON! is van mening dat dit in redelijkheid niet kan en mag worden verlangd van de presentator. Ten eerste stelt hij een tegenvraag en ten tweede worden er duizenden Kamervragen per jaar gesteld waarvan het onmogelijk is om van alle antwoorden hierop – en überhaupt het feit dat ze gesteld zijn – op de hoogte te zijn.

Uiteraard ontkent ON! niet dat er – tot op zekere hoogte – achtergrondinformatie vergaard moet worden door de presentatoren (hetgeen hierboven ook uitgebreid aan de orde is gekomen), maar de verwijzing naar deze Kamervragen en dat deze in dit verband zouden

moeten worden aangehaald, komt uit de lucht vallen en kan niet worden gerekend tot gewone voorbereiding voor deze uitzending. Het stellen van Kamervragen over dit onderwerp is een gedetailleerde kwestie. Daar komt nog bij dat het feitelijk niet te controleren is waar de wapens exact terecht komen, zoals ook in de uitzending meermaals wordt benadrukt. Geconcludeerd kan dan ook worden dat de analyse van de NPO Ombudsman wat betreft dit voorbeeld geen standhoudt.

Voorbeeld 4: Uitzending 12 april 2022

Het volgende voorbeeld dat door de NPO Ombudsman expliciet wordt genoemd komt uit een uitzending van 12 april 2022. Dit voorbeeld wordt aangehaald ter ondersteuning van de constatering van de NPO Ombudsman dat de door de presentatoren van ON! gehanteerde interviewtechniek ertoe leidt dat meningen tot feiten worden gemaakt: de presentator begint met een uitspraak of stelling waarop gasten vervolgens kunnen reageren en hun mening of ervaring geven. Door de presentator wordt vervolgens gevraagd waarom hetgeen door de gast wordt gezegd zo is. Bij het beantwoorden van deze vraag wordt door de gast verder niet onderbouwd waarom iets zo is, of dat iets zo is waarna de mening in het verdere gesprek als feit zou worden aangenomen. Zodoende blijft het navragen of checken van informatie of het navragen waarop een mening is gebaseerd achterwege. In de uitzending van 12 april 2022, die zoals gezegd ter ondersteuning van deze conclusie wordt aangehaald, zijn politiek commentator Reinette Klever, hoofdredacteur van *De Andere Krant*, Karel Beckman en FVD-Tweede Kamerlid Simone Kerseboom te gast. Kerseboom is als hoofdgast uitgenodigd om te spreken over de plaasmoorde in Zuid-Afrika.

Ten eerste verdient vermelding dat Kerseboom door de NPO Ombudsman enkel als ‘gast’ wordt omschreven. Dat zij Tweede Kamerlid is wordt niet genoemd. Tevens wordt door de NPO Ombudsman niet vermeld dat Kerseboom opgroeide in Zuid-Afrika. Haar naaste familie, zoals haar ouders, woont er nog steeds. Kerseboom is bovendien gepromoveerd historicus: haar proefschrift ging over de natiestaat en nationale identiteit. Het moge duidelijk zijn dat dit alles zeer bepalend is voor de keuze van Kerseboom als studiegast in de uitzending. Zij wordt niet zomaar uitgenodigd, maar op basis van haar politieke en wetenschappelijke expertise alsook vanwege de binding die zij heeft met Zuid-Afrika. Kennelijk is dit alles voor de NPO Ombudsman niet vermeldenswaardig, terwijl dit uiteraard doorslaggevende redenen hebben gevormd om Kerseboom uit te nodigen voor het

studiogesprek – en eveneens betekent dat haar deskundigheid kan en mag worden verondersteld bij de presentatoren.

De NPO Ombudsman beschrijft dat in dit gesprek de claim van corruptie en nalatigheid richting de regerende partij in Zuid-Afrika wordt gemaakt. De regering wordt door Kerseboom verantwoordelijk gehouden voor de hoge criminaliteit en de moord op blanke boeren. Volgens de NPO Ombudsman is dit in principe toegestaan, maar moet het onderbouwd worden. Indien dit niet gebeurt, blijft het een mening. De presentator had volgens de NPO Ombudsman moeten doorvragen om te voorkomen dat de mening van Kerseboom als feit wordt meegenomen in het vervolg van het gesprek.

Gesteld kan worden dat deze analyse van de NPO Ombudsman raakt aan de kern van het verschil van mening wat betreft de strikte scheiding tussen feit en mening die door ON! wordt betwist. In dit geval wordt het volgens de NPO Ombudsman als ‘feit’ gepresenteerd dat de regering verantwoordelijk is voor de hoge criminaliteit en moord op blanke boeren. Dit is echter niet per se een feit, maar een interpretatie van een feit die door Kerseboom wordt voorgestaan. Dat het hier een onderbouwde en deskundige interpretatie is, blijkt ten eerste al uit de achtergrond van Kerseboom die hierboven wordt geschetst, maar waar de NPO Ombudsman, zoals gezegd, geheel aan voorbij gaat.

De deskundigheid blijkt ook uit de antwoorden van Kerseboom, die ten eerste een korte beschrijving van de geschiedenis van Zuid-Afrika geeft, die eindigt in de conclusie dat het ‘Rainbow nationalism’ gefaald heeft: het blijkt dat groepen van verschillende achtergronden niet in staat zijn om vreedzaam met elkaar samen te leven in Zuid-Afrika. Vervolgens stelt zij dat er door de ANC-regering allerlei beleid wordt gevoerd dat blanken achterstelt. Dit wordt wel degelijk onderbouwd, Kerseboom legt uit dat er een beleid van *black economic empowerment* wordt gevoerd dat ertoe leidt dat niet deskundigheid maar huidskleur/ras doorslaggevend zijn bij aanname van mensen voor een bepaalde baan. Kennis of kunde doen niet langer ter zake.

Daarnaast is het algemeen bekend dat het ANC van corruptie wordt beschuldigd. Zo verschijnt op 5 december 2022 nog een bericht op NOS waaruit dit blijkt.⁴ Dat deze basale achtergrondinformatie door de NPO Ombudsman wordt gezien als een voorbeeld van een ‘mening’ waarop moet worden doorgevraagd, kan hiermee geen standhouden. Het is een

⁴ <https://nos.nl/artikel/2455262-president-zuid-afrika-krijgt-steun-van-eigen-partij-in-corruptieaffaire>. Er is ook literatuur die dit punt ondersteunt, zie bijvoorbeeld M. Bosma, *Minderheid in eigen land. Hoe progressieve strijd ontaardt in genocide en ANC-apartheid*, Bibliotheca Africana Formicae 2015.

interpretatie van een feit, die niet alleen door Kerseboom (ter zake kundig) maar door vele anderen wordt voorgestaan. De stelling dat de regering nalatig is, volgt uit het feit dat de moord op blanke boeren niet actief wordt tegengegaan, maar zelfs (in ieder geval impliciet) wordt ondersteund volgt eveneens uit verschillende zaken die in de itemvideo naar voren worden gebracht.

Waarom de presentatoren in dit specifieke geval hadden moeten doorvragen, blijft aldus in het midden. Wellicht vindt de NPO Ombudsman de geuite beschuldiging te ver gaan. Misschien vindt zij het onwenselijk dat een regering überhaupt van corruptie wordt beschuldigd. Dat kan en mag allemaal, maar vormt geen reden om ON! verwijten te maken wat betreft de gehanteerde interviewtechniek.

Voorbeeld 5: Uitzending 10 mei 2022

In dezelfde uitzending van 10 mei 2022 die hierboven al aan de orde kwam, waar Filip Dewinter te gast was om over omvolking te spreken, kwam eveneens de effectiviteit van de (vroeg)behandeling met ivermectine van covid-19-patiënten aan bod. In Nederland verbodt de inspectie dit middel voor deze patiëntengroep. Hetzelfde geldt voor hydroxycycloquine (hcq). In de studio is arts Niek Rogger, die patiënten ondanks het verbod van de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd met ivermectine heeft behandeld, te gast om zijn ervaringen en overwegingen te delen. Volgens de NPO Ombudsman zijn de uitspraken van Rogger omtrent ivermectine een voorbeeld dat er niet wordt doorgevraagd of dat aantoonbaar onjuist bekend zijnde informatie afkomstig van derden onvoldoende wordt tegengesproken.

Wie de uitzending bekijkt, komt tot de conclusie dat Rogger voornamelijk wijst op de onzekerheid rondom de behandeling van covid-19-patiënten met zowel ivermectine als hcq: hij is er niet zeker van dat het werkt, maar hij is er ook niet zeker van dat het niet werkt. Rogger is daarom van mening dat, als patiënten het zelf willen proberen, hij als arts ondersteuning dient te bieden aan deze mensen. Volgens hem kan vooral het vroegtijdig toedienen van ivermectine (in de beginstadiën van het ziektebeeld) wellicht effect hebben – hoewel hij zich erg voorzichtig uitdrukt. Hij betoogt in ieder geval niet dat er overduidelijk bewijs is dat het middel helpt, maar wijst wel op succesvolle ervaringen uit het buitenland. De rest van het gesprek gaat over de houding van de Inspectie, de eventueel achterliggende motieven en de vrije keuze van artsen, hetgeen volgens Rogger de kern is van zijn vak.

Volgens de NPO Ombudsman verspreidt Rogger in deze uitzending desinformatie: volgens haar is het kennelijk onomstotelijk bewezen dat de behandeling met ivermectine geen

effect heeft. Zij verwijst in dat kader naar een medisch-wetenschappelijke studie van 5 mei 2022.⁵ De presentatoren hadden Rogger effectief moeten tegenspreken en hebben hem, door dit niet te doen, in de gelegenheid gesteld om desinformatie te verspreiden. Belangrijk is om hier te vermelden dat de beschuldiging van desinformatie betekent dat Rogger niet alleen aantoonbaar onjuiste informatie zou hebben verspreid, maar dit bovendien willens en wetens zou hebben gedaan. Hij weet dat de informatie die hij verspreidt onjuist is en hij verspreidt deze informatie bewust.

Ten eerste rijst de vraag of de informatie die Rogger deelde tijdens de uitzending aantoonbaar onjuist is. Gesteld kan worden dat dit in ieder geval niet blijkt uit de studie die de NPO Ombudsman aandraagt ter onderbouwing. Uit die studie komt namelijk hetzelfde naar voren als dat Rogger tijdens de uitzending betoogde: het is onduidelijk wat het effect is van de behandeling met ivermectine. Waarom draagt de NPO Ombudsman deze studie dan aan om Rogger van het verspreiden van desinformatie te beschuldigen? Heeft zij geen kennisgenomen van de inhoud van de studie? Is zij wellicht zelf niet medisch-wetenschappelijk genoeg onderlegd om kennis te nemen van de inhoud ervan? Of vindt zij de inhoud van de uitspraken van Rogger zo schokkend dat deze volgens haar wel onwaar moeten zijn? Hoe het ook zij: hiermee is niet aangetoond dat Rogger aantoonbaar onjuiste informatie – laat staan desinformatie – verspreidde tijdens de uitzending. Het tegenovergestelde is eerder waar: de studie geeft aan dat zijn betoog *juist* is.

Dat geldt overigens niet alleen voor de studie die de NPO Ombudsman aanhaalt. Ook uit andere medisch-wetenschappelijke studies volgt de juistheid van de uitspraken van Rogger. Deze zijn in lijn met het algemene medisch-wetenschappelijk beeld over de behandeling van covid-19-patiënten met ivermectine: het is simpelweg onduidelijk. In dit kader kan bijvoorbeeld gewezen worden op een *systematic review* van 21 juni 2022.⁶ Kortom, de uitspraken van Rogger zijn niet aantoonbaar onjuist, hij verspreidt geen desinformatie, maar deelt simpelweg de laatste medisch-wetenschappelijke stand van zaken. Hiermee vervalt tevens het verwijt dat de NPO Ombudsman maakt aan het adres van de presentatoren: de informatie die Rogger deelt is niet aantoonbaar onjuist, maar juist. Daarom is er voor hen ook geen reden om (extra) door te vragen of tegen te spreken.

⁵ https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMoa2115869?query=featured_home

⁶

<https://www.cochranelibrary.com/cdsr/doi/10.1002/14651858.CD015017.pub3/full?highlightAbstract=19%7Ccovid%7Civermectin#.ZBckjIDwDQI.whatsapp>

Voorbeeld 6: Uitzending van 24 februari 2022

Een ander voorbeeld dat door de NPO Ombudsman wordt aangehaald in het kader van het schenden van de Journalistieke Code komt uit de uitzending van 24 februari 2022. Dit voorbeeld dient ter illustratie van het feit dat ON! meningen van derden zonder deze in de context te plaatsen, te onderscheiden van feiten of door te vragen, als feiten presenteert. In deze uitzending zijn PVV-voorman Geert Wilders, oorlogsverslaggever Arnold Karskens en documentairemaker Peter Vlemmix te gast.

Tijdens de uitzending worden onder andere de oorlog in Oekraïne en extreemlinks geweld in de maatschappij besproken. Heel kort komt ook het beleid van de regering aan bod, waarbij PVV-leider Geert Wilders wijst op het klimaat- en stikstofbeleid. Hij stelt in dit kader dat het hier om een ‘niet bestaand probleem’ gaat. Volgens de NPO Ombudsman kleven er twee problematische aspecten aan de uitspraak van Wilders: enerzijds wordt een verwijt gemaakt aan de presentatoren, zij hadden duidelijk moeten maken dat het hier om een mening gaat. Anderzijds is de informatie aantoonbaar onjuist en is er zelfs sprake van desinformatie: de politicus deelt de aantoonbaar onjuiste informatie willens en wetens – hij weet dat het onjuist is. De NPO Ombudsman stelt namelijk dat bewijs voor klimaatverandering overweldigend is en dat de politicus hier ook van op de hoogte is.

Wat betreft het verwijt dat het hier niet duidelijk is dat het om een mening gaat, kan worden gesteld dat dit niet op gaat: het betreft een uitspraak van PVV-leider Geert Wilders, de fractievoorzitter van de grootste oppositiepartij in de Tweede Kamer. Bovendien gaat het hier om een uitspraak in het kader van het bekritisieren van het regeringsbeleid. Het is hiermee overduidelijk dat het gaat om de politieke mening van Wilders en, in navolging daarvan, de PVV.

Daarbij kan in het algemeen gesteld worden dat de thema’s klimaat(verandering) en stikstof op wetenschappelijk, maatschappelijk en politiek niveau ter discussie staan. Het feit dat de NPO Ombudsman klimaatverandering als ‘feit’ bestempelt, lijkt dan ook vooral samen te hangen met haar eigen politieke overtuiging, die duidelijk een andere is dan die van de PVV. Uiteraard mag de NPO Ombudsman het oneens zijn met Geert Wilders of de PVV, maar om dan te insinueren dat klimaatverandering een onomstotelijk gegeven is, is onjuist. Wilders zal best weten dat er argumenten zijn die aangeven dat klimaatverandering veroorzaakt door de mens bestaat. Maar dat betekent niet dat er niet net zo goed argumenten in te brengen zijn die aangeven dat klimaatverandering veroorzaakt door de mens niet bestaat. Argumenten die

in meerdere uitzendingen van *Ongehoord Nieuws* zijn toegelicht door klimaatexpert Ferdinand Meeus.⁷

ON! heeft meermaals beargumenteerd dat het minderheidsstandpunt consequent het nadeel van de twijfel krijgt in de uiteenzettingen van zowel de NPO Ombudsman als het NPO-bestuur: zij vertolken het meerderheidsstandpunt dat zij aanduiden als ‘feit’. Tegengestelde standpunten, minderheidsstandpunten, worden veelvuldig weggezet als ‘mening’, ‘aantoonbaar onjuiste informatie’ of zelfs betiteld als ‘desinformatie’ zoals in dit onderhavige geval. Dit is simpelweg onjuist: het feit dat het gaat om een minderheidsstandpunt betekent niet dat het standpunt onjuist is of dat er zelfs sprake is van desinformatie. In het geval van klimaat(verandering) en stikstof is er sprake van een wetenschappelijke, maatschappelijke en politieke discussie. Wilders is er om zijn kant van het verhaal, zijn politieke visie op dit maatschappelijk relevante thema, toe te lichten. ON! is opgericht om de nieuwsbol van een andere kant te belichten en het uitnodigen van Wilders is daarmee volledig in lijn. Gesteld kan in ieder geval worden dat er hier geen sprake is van aantoonbaar onjuiste informatie of desinformatie.

Voorbeeld 7: Uitzending van 12 april 2022

In het kader van het onderscheid tussen feit en mening wordt in het rapport van de NPO Ombudsman aangegeven dat een presentator op zijn minst vraagtekens dient te plaatsen bij aantoonbare onjuistheden in de onderbouwing van meningen of dient te vragen waar de spreker zich op baseert, waarom hij of zij dit deelt en dat gebezigde onjuistheden moeten worden tegengesproken. In dat kader wordt door de NPO Ombudsman wederom een voorbeeld aangehaald uit de uitzending van *Ongehoord Nieuws* van 12 april 2022.

Behalve dat hier wordt gesproken over het geweld tegen blanke boeren in Zuid-Afrika (zie hierboven) komt in het kader van ‘kort nieuws’ ook de overheidsdienst NCTV ter sprake. Uit WOB-documenten kwam naar voren dat de NCTV critici van het coronabeleid, zoals BBB-voorzitter, Caroline van der Plas, heeft gevolgd. De presentator vermeldt dat de verantwoordelijke minister Yeşilgöz deze beschuldigingen ontkent, maar dat uit de WOB-documenten het tegenovergestelde blijkt. De presentatrice vraagt vervolgens aan FVD-Tweede Kamerlid Simone Kerseboom of we nog wel kunnen vertrouwen op de antwoorden van de minister. Zij geeft aan dat dit steeds lastiger wordt.

⁷ Zie voor dit onderwerp verder <https://clintel.nl/#> onder ‘publicaties’.

Volgens de NPO Ombudsman had hier moeten worden doorgevraagd. Het antwoord van Kerseboom is kennelijk niet voldoende onderbouwd. Wie echter het gehele gewraakte fragment bekijkt, kan niet anders dan concluderen dat de onderbouwing al volgt uit de toelichting van de presentatrice en de tegenstrijdigheid van en discrepantie tussen het antwoord van de Minister op de vragen van Van der Plas enerzijds en de WOB-documenten anderzijds. Kortom, het is niet zo dat er geen toelichting of onderbouwing wordt aangedragen voor de opvatting van Kerseboom. Dit voorbeeld van de NPO Ombudsman kan dan ook geen standhouden.

In het kader van bovenstaande dient tot slot nog te worden opgemerkt dat de rubriek 'kort nieuws', die gekenmerkt werd door korte reflectie op nieuwsfeiten, inmiddels geschrapt is. Het schrappen van de rubriek 'kort nieuws' is een van de zaken die ON! heeft verbeterd naar aanleiding van de feedback die volgt uit het rapport van de NPO Ombudsman. ON! wenst nogmaals te benadrukken dat zij voortdurend werkt aan de verbetering van de kwaliteit van haar producties en dat, hoewel zij de vergaande conclusies uit het rapport van de NPO Ombudsman aldus afwijst, zij haar betoog opvat als aanbevelingen en feedback die wel degelijk worden meegenomen en leiden tot (structurele) aanpassingen van het programma *Ongehoord Nieuws*.

Voorbeeld 8: Uitzending van 5 april 2022

Een ander voorbeeld dat de NPO Ombudsman aanhaalt in haar rapport komt uit de uitzending van 5 april 2022. In deze uitzending zijn FVD-Tweede Kamerlid Gideon van Meijeren, Bart Kemp van Agractie en professor klinische psychologie van de Universiteit van Gent Mattias Desmet te gast. Een van de onderwerpen die tijdens de uitzending wordt besproken is de stikstofuitstoot en het regeringsbeleid hieromtrent.

In deze uitzending wordt er volgens de NPO Ombudsman aantoonbaar onjuiste informatie (desinformatie) door de presentator zelf verspreid. De presentator stelt zich op het standpunt dat het 'raar' is dat raffinaderijen wel openblijven en dat boeren worden aangepakt die 'feitelijk het minst uitstoten'. De achtergrond waartegen deze uitspraak wordt gedaan is een gesprek over het stikstofbeleid van de regering en wat dit in de praktijk betekent voor de boeren. Bart Kemp stelt dat er 1% landbouwgrond nodig zou zijn om 1 miljoen woningen te realiseren. Volgens hem wordt de aanval op de boeren dan ook vooral ingezet om de zware industrie te sparen. Van Meijeren is het met hem eens: hij licht toe dat er in het beleid allerlei

uitzonderingen worden gemaakt voor mobiliteit, industrie en woningbouw maar dat enkel de boeren aan banden worden gelegd. Daarna doet de presentator de gewraakte uitspraak waarover de NPO Ombudsman stelt: ‘nu deel je als journalist willens en wetens aantoonbaar onjuiste informatie, óf je hebt je werk niet gedaan’. Een scherpe beschuldiging.

De vraag rijst of deze beschuldiging terecht is. Gesteld kan worden dat dit niet het geval is: wie het gesprek beluistert hoort dat de presentator voornamelijk inhaakt op argumenten die door de studiegasten worden aangedragen. Studiegasten die overigens niet zomaar in de uitzending worden uitgenodigd, maar deelnemen aan het programma vanwege hun kennis, kunde en expertise. Van Meijeren houdt zich in de Tweede Kamer bezig met het stikstofdossier en Kemp voert namens Agractie, een organisatie die opkomt voor de boeren in het kader van de voorgenomen stikstofmaatregelen van de regering, het woord. De presentator, die zoals de NPO Ombudsman ook in haar rapport benadrukt in zijn rol niet neutraal hoeft te zijn, maar ook zijn mening mag delen, voegt enkel iets toe aan het gesprek.

Dan wat betreft de aantoonbare onjuistheid van de uitspraak: wie de bron bekijkt die de NPO Ombudsman aanhaalt, ziet dat dit in dit kader geen onderbouwing kan vormen. De landbouw scoort wat betreft stikstofuitstoot volgens deze bron inderdaad boven afzonderlijke categorieën, maar in het gesprek ging het duidelijk om de gezamenlijke categorieën van ‘mobiliteit, industrie en woningbouw’. Deze categorieën scoren gezamenlijk hoger dan de landbouw. Wellicht had de presentator duidelijker kunnen formuleren, maar in ieder geval is de uitspraak niet aantoonbaar onjuist. De presentator verspreidt al helemaal niet ‘willens en wetens aantoonbaar onjuiste informatie’ (desinformatie). Waarom rekent de NPO Ombudsman dit hem zo sterk aan? Een presentator met op dat moment nog beperkte ervaring met het presenteren van live-televisie zou eerder op enige coulance moeten kunnen rekenen vanuit de NPO Ombudsman. Van een dergelijke coulance is op geen enkele manier sprake: het wordt hem hier, zonder enige terughoudendheid, expliciet aangerekend – terwijl er op basis van het gesprek in de uitzending geen enkele grond overblijft om dit te doen.

In het kader van bovenstaande dient tot slot benadrukt te worden dat er middels interne en externe trainingen wordt gewerkt aan de vaardigheden van de presentatoren. Hoewel ON! de vergaande conclusies van de NPO Ombudsman niet onderschrijft, neemt zij haar betoog als aanbevelingen en feedback mee in de aanpassing van de producties. Daar komt bij dat de presentator van dienst inmiddels is vervangen. Zeker gezien dat laatste kan worden gesteld dat dit voorbeeld achterhaald is.

Diverse voorbeelden uit andere uitzendingen

Een van de belangrijkste verwijten aan het adres van ON! is dat, naast het verspreiden van aantoonbaar onjuiste informatie of desinformatie, niet voldoende wordt doorgevraagd of dat studiegasten niet voldoende worden tegengesproken. De NPO Ombudsman is van mening dat dit niet alleen niet gebeurt in de hoofdtitels van het programma *Ongehoord Nieuws*, maar dat dit in alle onderdelen van de programma's voorkomt. In dit kader noemt zij (een klein aantal) voorbeelden, die nu een voor een worden besproken.

Voorbeeld 9: Uitzending 19 april 2022

Het eerste voorbeeld dat de NPO Ombudsman aandraagt in dat kader, is afkomstig uit een uitzending van '19 maart' waarin het publiek haar mening kan toelichten over het doel van de coronamaatregelen. Ten eerste is er op 19 maart 2022 geen uitzending van *Ongehoord Nieuws* uitgezonden. Gezien het onderwerp ligt het in de lijn der verwachting dat hier de uitzending van 19 april 2022 wordt bedoeld. In deze uitzending waren viroloog Ab Osterhaus, rechtsfilosoof Raisa Blommestijn (toen nog geen presentatrice van *Ongehoord Nieuws*) en FVD-Tweede Kamerlid Pepijn van Houwelingen te gast.

Het voorbeeld dat de NPO Ombudsman hier aanhaalt ziet op een zogenaamde 'vox pop': de meningen op straat worden over een specifiek onderwerp gepeild. Wat betreft de vox pop dient in algemene zin te worden opgemerkt dat het volstrekt duidelijk is dat het hier – in tegenstelling tot de studiegasten – geen deskundigen betreft, die worden geselecteerd op basis van kennis, kunde en ervaringen. Het zijn mensen die op een willekeurige plek in het land op straat worden aangesproken. Het doel van een dergelijk item is om de stemming van de bevolking wat betreft een bepaald onderwerp in kaart te brengen. Vox pop maakt onderdeel uit van vrijwel iedere uitzending en de NPO Ombudsman lijkt geen problemen te hebben met deze vorm van journalistiek in het algemeen.

Zij lijkt eveneens geen problemen te hebben met deze specifieke uitzending. Sterker nog, deze uitzending – en in het bijzonder de ondervraging van Ab Osterhaus – dient voor haar als voorbeeld van hoe het wel moet: in deze uitzending zou juist wel zijn doorgevraagd. Het ligt dan ook in de lijn der verwachting dat de NPO Ombudsman hier aanslaat op de *inhoud* van de meningen die worden gedeeld door het bevroegde publiek. Zij noemt in dat kader 'kwade opzet van de staat om de bevolking te domineren' en 'de macht van transnationale organisaties'. Kennelijk heeft zij problemen met wat de mensen in de itemvideo naar voren brengen. Misschien vindt zij deze opvattingen schokkend of gevaarlijk.

Wellicht kan zij zich niet voorstellen dat een zender ervoor kiest dergelijk materiaal uit te zenden.

Dat mag zij best vinden, maar de Journalistieke Code beschermt ook het delen van onwelgevallige meningen of meningen die misschien zelfs wel onjuist zijn. Het zou, zoals hierboven al aangehaald, voor iedereen volstrekt duidelijk moeten zijn dat het hier gaat om meningen van een niet-deskundig publiek, waar dus geen deskundige waarde aan kan worden toegedicht. De gasten in de studio zijn er om hun deskundige mening toe te lichten en worden – juist in dit specifieke geval – door de presentatoren goed bevraagd op hun standpunten. Dit geval kan volgens ons dan ook zeker niet dienen als illustratie voor het schenden van de Journalistieke Code, tenzij de NPO Ombudsman van mening is dat het delen van onwelgevallige meningen of informatie per direct een schending oplevert van deze Code: een opvatting die wellicht verwacht mag worden in totalitaire regimes, maar toch zeker niet in de Nederlandse democratie.

Voorbeeld 10: Uitzending 19 april 2022

Een volgend voorbeeld komt uit dezelfde uitzending. De NPO Ombudsman stelt dat het hier in een reportage gaat over ‘niet gestaafde aannames over oorzaak, doel en opzet van fusies van gemeenten’. Wanneer wordt gekeken naar de reportage kan worden vastgesteld dat voornamelijk bewoners aan het woord komen die het oneens zijn met de fusie. Tevens licht een gemeenteraadslid het volgens haar achterliggende doel toe: er was niet voldoende mankracht op specifieke dossiers, zoals Jeugdzorg. De vraag is wat hier nu specifiek problematisch aan is, hetgeen door de NPO Ombudsman ook niet duidelijk wordt toegelicht. Waarom zou er in dit geval meer moeten worden doorgevraagd? Het is duidelijk dat de personen die aan het woord komen *hun* visie en interpretatie naar voren brengen. De vraag waarom dit hier nu specifiek problematisch is, wordt niet beantwoord in het rapport van de NPO Ombudsman.

Net als in het vorige voorbeeld zou het kunnen dat de NPO Ombudsman problemen heeft met de inhoud van de opvattingen die hier naar voren worden gebracht. Het fuseren van gemeenten is de afgelopen decennia gemeengoed geworden in Nederland. Wellicht is zij hier zelf voorstander van of vindt zij het efficiëntie-argument in dit verband overtuigend. Hier geldt wederom: dat kan en mag allemaal, maar deze (persoonlijke) overtuigingen – die in dit geval het regeringsbeleid reflecteren – mogen niet doorslaggevend zijn in de beoordeling van

een specifieke uitspraak of een specifiek journalistiek item. Het heeft er alle schijn van dat dit nu wel het geval is.

Voorbeeld 11: Uitzending 5 mei 2022

Een ander voorbeeld dat door de NPO Ombudsman wordt genoemd komt uit de uitzending van 5 mei 2022. In de categorie ‘kort nieuws’ komt een documentaire van de Iraanse Masih Alinejad ter sprake over vrouwen in Iran die ongesluierd de straat op gaan. Sinds de machtsovername van de ayatollahs riskeert iedere vrouw die ongesluierd de straat op gaat een celstraf tot wel tien jaar. Alinejad vraagt hier wereldwijd aandacht voor.

Onder anderen Ronald Sørensen, politicus van Leefbaar Rotterdam en in het verleden nauw betrokken bij Pim Fortuyn, komt aan het woord om te reageren. Hij stelt dat Fortuyn al wilde opkomen voor de Nederlandse waarden en – hier komt het gewraakte citaat van de NPO Ombudsman – “je moet je toch niet voorstellen dat je als vrouw niet kan kiezen wat je mag dragen”. Hij voegt hier aan toe dat in Nederland mevrouw Kaag wil bepalen waar je wel en niet naar mag kijken op televisie en plaatst dit in lijn van het regime in Iran. Er komt geen reactie van de presentator op dit standpunt. De NPO Ombudsman is van mening dat dit hier wel noodzakelijk zou zijn geweest.

Wanneer wordt gefocust op dit specifieke voorbeeld, lijkt de achtergrond van de uitspraak van de politicus de bemoeienis van minister Sigrid Kaag met het eventuele verdwijnen van het programma *Veronica Inside* te zijn. Deze thematiek speelde in deze periode na uitspraken van Johan Derksen en komt in de uitzending meermaals aan de orde. Kaag achtte het terecht dat het programma om die reden van televisie zou verdwijnen. Op het moment van uitzenden was dit een veelbesproken kwestie, waardoor het hoogstwaarschijnlijk voor de kijker duidelijk geweest zal zijn dat het hier om ging: het verbieden van televisieprogramma’s is volgens Sørensen kenmerkend voor een totalitair regime en aangezien Kaag een televisieprogramma wil verbieden, ligt dit aldus in de lijn van het regime in Iran. Wellicht is dit volgens de NPO Ombudsman een onwelgevallig of onwenselijk standpunt. Nederland op één lijn met Iran. Stel je voor! Uiteraard mag zij deze persoonlijke overtuiging koesteren, maar dat is nog geen reden om dit als voorbeeld aan te halen voor het schenden van de Journalistieke Code.

In het kader van dit specifieke voorbeeld dient tot slot wel te worden benadrukt dat dit eveneens in de rubriek ‘kort nieuws’ viel: een rubriek waar weinig ruimte voor het diepgaand bespreken van de onderwerpen bestond. Zoals hierboven al aangehaald, is het schrappen van

‘kort nieuws’ een van de aanpassingen die ON! heeft doorgevoerd naar aanleiding van de feedback die volgt uit het rapport van de NPO Ombudsman. ON! wenst nogmaals te benadrukken dat zij voortdurend werkt aan de verbetering van de kwaliteit van haar producties. Hoewel zij de vergaande conclusies uit het rapport van de NPO Ombudsman aldus afwijst, vat zij haar betoog op als aanbevelingen en feedback die wel degelijk worden meegenomen en leiden tot (structurele) aanpassingen van het programma *Ongehoord Nieuws*.

Voorbeeld 12: Uitzending 5 mei 2022

Een laatste voorbeeld uit het eerste rapport van de NPO Ombudsman komt uit dezelfde uitzending van 5 mei 2022. Deze uitzending stond in het teken van Bevrijdingsdag en in dat kader komt een foto van de oorlogsherdenking in beeld waarop – in de woorden van de NPO Ombudsman – ‘vrijwel uitsluitend personen te zien zijn met een lichte huidskleur’. De presentator vraagt aan Ronald Sørensen of het ook hem opvalt dat het vooral blanke Nederlanders zijn die aanwezig waren bij Dodenherdenking op de Dam in Amsterdam. Sørensen antwoordt in dit verband dat dit hem inderdaad opviel. Hij voegt eraan toe: “dit is voor mij het bewijs dat integratie toch niet zo verloopt zoals we zouden willen”.

Belangrijk is hier ten eerste de achtergrond van de gestelde vraag te schetsen: op sociale media ontstond er naar aanleiding van dezelfde foto ophef over de huidskleur van de personen die aanwezig waren bij Dodenherdenking. Diversiteit en inclusiviteit, zoals altijd erg belangrijk wordt gevonden door de zittende macht, ontbreken kennelijk tijdens Dodenherdenking volgens de reacties op sociale media. Dit wordt overigens ook opgemerkt door het Nationaal Comité 4 en 5 Mei, dat in haar beleidsvisie stelt dat ‘diversiteit en zelfkritiek’ meer op de voorgrond moeten komen te staan en Nederlanders met een migratieachtergrond meer betrokken moeten worden bij de herdenkingen en festiviteiten – hetgeen, blijkens de getoonde beelden in de uitzending, nog niet echt lukt. Deze vraag moet aldus worden opgevat in het kader van de actualiteit en is derhalve relevant.

Daarnaast is het duidelijk dat het hier om een mening van Sørensen gaat. De woorden ‘voor mij’ zijn niet voor niets cursief gedrukt in het hierboven aangehaalde citaat: zij geven duidelijk aan dat het hier om een mening gaat. Zoals de NPO Ombudsman meermaals in haar rapport benadrukt, is het delen van meningen toegestaan onder de Journalistieke Code maar moet worden duidelijk gemaakt dat het om een mening gaat. De betreffende formulering van de studiegast is in dat kader relevant gezien het feit dat zijn bewoordingen aangeven dat het om een mening gaat.

De vraag rijst daarom waarom dit specifieke voorbeeld door de NPO Ombudsman wordt aangehaald. Het kan wederom zo zijn dat de NPO Ombudsman deze mening van Sørensen onwelgevallig vindt. Het kan zelfs zijn dat zij het schokkend vindt dat hij een foto van de oorlogsherdenking verbindt aan integratie (hetgeen overigens ook wordt gedaan door het Nationaal Comité 4 en 5 mei). Maar dit is geen reden om dit als voorbeeld van niet doorvragen of tegenspreken aan te halen.

Rapport 2, dd 20 november 2022 – vijf voorbeelden

Voorbeeld 1: Uitzending 27 oktober 2022

In deze aflevering staat het onderwerp ‘transitiespijt’ centraal. Een onderwerp dat tot op het moment van de uitzending in Nederland nog op relatief weinig belangstelling kon rekenen. Inmiddels, anno mei 2023, lijkt daar langzaam verandering in te komen. Zo verscheen 25 februari 2023 een artikel in *De Volkskrant* waarin aandacht wordt besteed aan de zogenaamde *Dutch approach* wanneer het gaat om het verlenen van transgenderzorg aan kinderen en jongeren.⁸ Kort gezegd komt deze *Dutch approach* erop neer dat transgenderkinderen en -jongeren eerst puberteitsremmers krijgen toegediend om, het woord zegt het al, hun puberteit te remmen. Het doel van de behandeling met deze puberteitsremmers is zorgen dat hun transitie een zo succesvol mogelijk cosmetisch eindresultaat heeft. Na een aantal jaar wordt vervolgens gestart met *cross sex*-hormonen om de transitie naar het andere geslacht voort te zetten.⁹

Er is, in binnen- en buitenland, veel kritiek op deze *Dutch approach*. In het progressieve Zweden wordt bijvoorbeeld al een tijdje niet meer met deze

⁸ Kaya Bouma & Ellen de Visser, ‘De behandeling van transgender jongeren in Nederland werd geprezen. Nu groeit kritiek op “the Dutch approach”’, *De Volkskrant* 24 februari 2023, te raadplegen via: <https://www.volkskrant.nl/kijkverder/v/2023/the-dutch-approach-transgender-jongeren-onder-vuur~v656797/>. Zie Kaya Bouma & Ellen de Visser, ‘Transgender personen worden een “medisch-specialistische fuik” in geduwd, waarschuwen onderzoekers’, *De Volkskrant* 10 mei 2023, te raadplegen via: https://www.volkskrant.nl/wetenschap/transgender-personen-worden-een-medisch-specialistische-fuik-in-geduwd-waarschuwen-onderzoekers~ba9e5e02/?utm_source=VK&utm_medium=email&utm_campaign=20230510%7Cavond&utm_content=Transgender%20personen%20worden%20een%20%20medisch-specialistische%20fuik%20in%20geduwd,%20waarschuwen%20onderzoekers&utm_term=264328&ctm_ctid=e88be3e44bdc25bb91849aa2e1277d8e voor meer recente kritische noten.

⁹ Zie bijvoorbeeld Annelou L.C. de Vries & Peggy T. Cohen-Kettenis, ‘Clinical Management of Gender Dysphoria in Children and Adolescents: The Dutch Approach’, in *Journal of Homosexuality*, Volume 59, 2012, p. 301-320.

behandelingsmethode gewerkt.¹⁰ Ook in Finland werd onlangs besloten geen gebruik meer te maken van deze methode.¹¹ In het Verenigd Koninkrijk moet een grote kliniek die transgenderzorg verleent sluiten vanwege vergelijkbare kritiek die in deze aflevering van *Ongehoord Nieuws* naar voren kwam (hierover later meer).¹² Tevens zwelt in Nederland zelf de kritiek op de methode aan en groeit hiermee de vraag naar onderzoek. Zeker omdat onduidelijk is wat de langetermijneffecten zijn van de behandeling met puberteitsremmers en *cross sex*-hormonen. Critici beweren dat er blijvende schade kan ontstaan, zoals botontkalking. Daar komt bij dat de groep kinderen en jongeren die aangeeft in het verkeerde lichaam te zijn geboren alsmaar groeit en de samenstelling van deze groep significant verschilt van de groep kinderen en jongeren die eerder gebruik maakten van transgenderzorg: in tegenstelling tot jonge, stabiele kinderen (jongens en meisjes) gaat het steeds vaker om meisjes met veel bijkomende problematiek zoals trauma, autisme, depressie en zelfmutilatie.¹³ Is het wel verantwoord om deze groep volgens de *Dutch approach* te behandelen?

Deze vraag dringt zich steeds meer op gezien het feit dat er steeds meer mensen naar buiten treden die zeggen spijt te hebben van hun transitie of zelfs weer terug te willen naar hun biologische geslacht: de zogenaamde ‘detransitioners’. Zoals gezegd, was er ten tijde van het uitzenden van deze aflevering van *Ongehoord Nieuws* nog weinig aandacht voor deze thematiek. Aangezien ON! het ongehoorde geluid gehoord wil maken, past dit onderwerp goed bij onze omroep.

Te gast in de uitzending was Caroline Franssen, voorzitter van de feministische stichting *Voorzij*. Deze stichting is in 2020 opgericht om ‘helder na te denken over gelijkwaardigheid’ en ‘op te komen voor meisjes en vrouwen’.¹⁴ In dat kader houdt de stichting zich bijvoorbeeld bezig met thematiek rondom het genderdebat in binnen- en

¹⁰ Zie bijvoorbeeld Angus Fox, ‘Swedes say goodbye to the Dutch protocol’, *Genspect*, 11 mei 2021, te raadplegen via: <https://genspect.org/swedes-say-goodbye-to-the-dutch-protocol/>

¹¹ Zie bijvoorbeeld Stella O’Malley, ‘The Dutch Model is falling apart’, *Genspect* 2 januari 2023, te raadplegen via: <https://genspect.org/the-dutch-model-is-falling-apart/>

¹² Zie ‘Tavistock closure: your questions answered’, *Mermaids*, te raadplegen via: <https://mermaidsuk.org.uk/news/tavistock-closure-your-questions-answered/>

¹³ Zoals samengevat in Kaya Bouma & Ellen de Visser, ‘De behandeling van transgender jongeren in Nederland werd geprezen. Nu groeit kritiek op “the Dutch approach”’, *De Volkskrant* 24 februari 2023, te raadplegen via: <https://www.volkskrant.nl/kijkverder/v/2023/the-dutch-approach-transgender-jongeren-onder-vuur~v656797/>

¹⁴ Zie de website van de stichting Voorzij: <https://www.voorzij.nl/uitgangspunten-stichting-voorzij/>

buitenland, zoals de aanstaande nieuwe Transgenderwet in Nederland.¹⁵ Franssen kent vanuit haar (werk)omgeving meerdere personen die zeggen spijt te hebben van hun transitie. Zij is niet zonder reden geselecteerd voor het programma; haar zienswijzen rondom dit onderwerp berusten op expertise, ervaring en studie. Toch doet de NPO Ombudsman het in haar analyse van het gewraakte fragment voorkomen alsof Franssen zo maar iemand is die haar ‘mening’ haar voren brengt, hetgeen noch blijkt geeft van nader onderzoek naar haar persoon of werk noch van respect voor haar persoon of expertise.

In het fragment dat door de NPO Ombudsman wordt aangehaald, wordt gesproken over transitie, de manier van behandelen van transgenders en hoe om te gaan met spijt die sommigen krijgen na hun transitie. Het specifieke deel van het gesprek gaat over de borstverwijderende operatie – ofwel borstamputatie – bij transmannen (van vrouw naar man). Franssen stelt dat je in Nederland bij een meisje van 16 de borsten mag amputeren. De presentatrice vraagt hierop door: wordt dit uitgevoerd in Nederland? Zijn er meisjes van zestien in Nederland waar de borsten bij worden verwijderd? Ja, stelt Franssen, die daaraan toevoegt dat dit ‘gewoon beleid’ is.

De NPO Ombudsman neemt die laatste uitspraak, dat het in Nederland beleid is dat er bij zestienjarige meisjes de borsten worden geamputeerd wanneer er sprake is van transgendergevoelens, als voorbeeld van ‘niet gecheckte en/of niet tegengesproken aantoonbaar onjuiste informatie’. Ten eerste dient opgemerkt te worden dat er van de presentatrices en de redactie maar een beperkte hoeveelheid kennis kan en mag worden verwacht, zeker wanneer het gaat om onderwerpen waarover in de media (nog) weinig te doen is geweest of die als (medisch) ingewikkeld kunnen worden aangemerkt. Dit argument is al aan de orde gekomen en blijft hier – en in het vervolg van dit deel van de zienswijze – verder buiten beschouwing. De vraag die hier specifiek voorligt, is: is deze uitspraak van Franssen aantoonbaar onjuist?

Het antwoord daarop is simpel: dat is niet het geval. Er zijn in Nederland meisjes van zestien jaar waarbij een borstverwijderende operatie is uitgevoerd en dat is wat Franssen hier wilde zeggen.¹⁶ Met andere woorden, het in Nederland gevoerde *beleid* staat toe dat er bij minderjarige meisjes van zestien jaar borsten worden geamputeerd. Een heftige en ingrijpende

¹⁵ Zie over deze wet bijvoorbeeld ‘Wat houdt de nieuwe transgenderwet in? Vijf vragen en antwoorden’, NOS 27 september 2022, te raadplegen via: <https://nos.nl/artikel/2446147-wat-houdt-de-nieuwe-transgenderwet-in-vijf-vragen-en-antwoorden>

¹⁶ Zie bijvoorbeeld de site van het Amsterdam UMC: <https://www.amc.nl/web/specialismen/genderdysforie/trans-gender/mastectomie-verwijderen-borst.htm>

operatie, waarvan de gevolgen onomkeerbaar zijn. In het hiervoor aangehaalde artikel in *De Volkskrant* komt bijvoorbeeld Iris (gefingeerde naam) aan het woord die spijt heeft van het feit dat zij haar borsten heeft laten verwijderen. Dit soort verhalen en spijtgevoelens vormen, zoals gezegd, de achtergrond van het gesprek in de studio. Franssen probeert hier naar voren te brengen dat we in Nederland toestaan, op basis van protocollen en beleid, dat dit gebeurt. Brengt zij hier naar voren dat bij *alle* meisjes van zestien jaar die worstelen met transgenergevoelens standaard de borsten worden verwijderd? Uiteraard niet. Geen enkele patiënt is hetzelfde en er wordt altijd een individuele afweging gemaakt. Maar dat betekent, nogmaals, niet dat het niet kan op basis van gevoerd beleid en afgekondigde protocollen.

Hiermee is de uitspraak van Franssen niet onjuist, maar *juist*. Dat blijkt overigens ook uit de door de NPO Ombudsman gebruikte bron om aan te tonen dat de uitspraak van Franssen ‘aantoonbaar onjuist is’. Op deze website zijn de criteria vermeld wanneer iemand van onder de achttien jaar maar boven de zestien jaar in aanmerking kan komen voor een borstamputatie: gevoerd beleid dus.¹⁷

De vraag rijst in dit verband waarom de NPO Ombudsman dit kwalificeert als aantoonbaar onjuiste informatie die door de presentatrices zou moeten worden tegengesproken. Het gaat hier om juiste informatie, die gewoon terug te vinden is op de website van Transvisie, de bron die de Ombudsman nota bene zelf aanhaalt om aan te tonen dat de informatie onjuist is. Heeft zij zelf wel kennisgenomen van hetgeen op deze website staat vermeld? Het lijkt er niet op, want hoe is het anders te verklaren dat zij tot een dergelijke kwalificatie van de uitspraken van Franssen komt? Tot slot dient nogmaals benadrukt te worden dat Franssen spreekt vanuit expertise, ervaring en studie: zij kent vanuit haar omgeving meisjes van onder de achttien jaar die een borstamputatie hebben ondergaan, zelfs meisjes die deze operatie hebben ondergaan en hier later spijt van hebben gekregen.

Geconcludeerd kan niet anders worden dan dat hier geen sprake is van onjuiste informatie en dat een dergelijke kwalificatie door de NPO Ombudsman ernstig afbreuk doet aan de integriteit en de kennis van Franssen – en uiteraard ook van de presentatrices en het programma *Ongehoord Nieuws*.

Voorbeeld 2: Uitzending 27 oktober 2022

¹⁷ Zie <https://transvisie.nl/transitie/volwassenen/operaties/#1596341789109-2e6853c7-d15d>

Het tweede voorbeeld uit het tweede rapport van volgens de NPO Ombudsman ‘aantoonbaar onjuiste informatie’ komt uit dezelfde uitzending. Hiervoor verwijst ON! dus volledigheidshalve naar hetgeen hierboven uiteen is gezet wat betreft de achtergrond van het onderwerp ‘transitiespijt’ en van de studiogast bij dit onderwerp.

In dit tweede door de NPO Ombudsman aangehaalde fragment uit deze uitzending gaat het over de vraag welke specifieke medische handelingen worden verricht bij transgenderkinderen en -jongeren. Een relevante vraag, zeker in het kader van de *Dutch approach* waar in Nederlandse klinieken mee wordt gewerkt en waar het toedienen van medicatie (puberteitsremmers en *cross sex*-hormonen) zoals hierboven omschreven tot de uitgangspunten van het traject behoort.

Er wordt door de presentatrices gevraagd naar hoe dit traject er precies uitziet en vanaf welke leeftijd transgenderkinderen en -jongeren in Nederland te maken (kunnen) krijgen met medicatie. Franssen verduidelijkt dat het in Nederland gaat om kinderen van 10, 11 of 12 jaar die puberteitsremmers krijgen.¹⁸ Vervolgens stelt zij dat dit middelen zijn die ook worden gebruikt om kanker te behandelen of ‘verkrachters chemisch te castreren’. Een uitspraak die ook door de presentatrices niet zomaar wordt aangenomen, want de vraag wordt gesteld of dit daadwerkelijk is wat Franssen bedoelt. Dat is het geval: zij blijft bij haar standpunt.

Ten eerste dient dus opgemerkt te worden dat er hier wel degelijk wordt doorgevraagd. Hetgeen de NPO Ombudsman suggereert, dat er niet voldoende wordt doorgevraagd, gaat hier dus ten eerste al niet op. Daarnaast gaat het om zeer specialistische kennis over medicatie die wordt toegediend aan kinderen. Kan hier in alle redelijkheid worden verwacht van de presentatrices en de redactie dat zij hier *precies* van op de hoogte zijn? Het antwoord op deze vraag laat zich raden: uiteraard niet. In de studio worden mensen uitgenodigd op basis van hun expertise, waardoor er ook een zekere betrouwbaarheid vanuit gaat. Daar komt bij dat het feit dat Franssen hier wijst op een aspect van de genderbehandeling dat voor sommigen onwelgevallig is, wil niet zeggen dat de uitspraak ook per definitie onwaar is. Natuurlijk is het schokkend om te horen dat er kinderen van 10, 11 of 12 jaar oud te maken krijgen met medicatie die eigenlijk bedoeld is om kanker mee te behandelen of wordt gebruikt voor chemische castratie, maar betekent dit ook dat het onwaar is?

¹⁸ Voor informatie over puberteitsremmers, zie: <http://www.phsa.ca/transcarebc/child-youth/affirmation-transition/medical-affirmation-transition/puberty-blockers-for-youth>

Het ‘aantoonbaar onjuiste’ karakter van de uitspraak kan in ieder geval niet worden afgeleid uit de door de NPO Ombudsman bijgevoegde link naar een website van het Amsterdams Academisch Medisch Centrum (AMC). Tevens blijkt dit niet uit de hierbij door de Ombudsman vermelde tekst (‘ook al hebben ze ook invloed op de hormoonhuishouding van degene die ze neemt’). In het hiervoor aangehaalde artikel *De Volkskrant* worden zelfs potentieel zeer negatieve bijwerkingen van de puberteitsremmers genoemd, zoals botontkalking. Onderzoek hiernaar in binnen- en buitenland staat nog in de kinderschoenen, maar duidelijk is wel – voor zowel voor- als tegenstanders van het toedienen van puberteitsremmers – dat dit onderzoek naar de langetermijneffecten noodzakelijk is.¹⁹

Dan wat betreft de vraag of het aantoonbaar onjuist is dat middelen die kinderen krijgen toegediend om hun puberteit te vertragen ook worden ingezet om verkrachters chemisch te castreren of worden gebruikt in de behandeling van kanker. Deze uitspraak is *waar*. Wanneer achtergrondonderzoek wordt verricht, blijkt dat kinderen bijvoorbeeld puberteitsremmers als Leuprolide (Lupron Depot-Ped, Fensolvi) krijgen voorgeschreven. Dit zijn middelen die, inderdaad, *ook* worden toegediend om mannen met prostaatkanker of vrouwen met borstkanker te behandelen en om mannen die zich schuldig maken aan seksueel geweld in gevangenissen ‘chemisch te castreren’.²⁰ In het Amerikaanse Florida wordt dit tevens op een dergelijke manier verwoord in het politieke debat door gouverneur Ron Desantis.²¹ Hiermee is overigens niet gezegd dat het *dezelfde behandeling* is, maar wel dat het gaat om *dezelfde middelen*. Precies zoals Franssen het uiteenzette tijdens de uitzending.

Waarom is dit volgens de NPO Ombudsman dan ‘aantoonbaar onjuiste informatie’? Nogmaals, wellicht is het een hard gegeven, dat op de Nederlandse televisie tot nu toe ongehoord is gebleven. Wellicht is het zelfs schokkend (dat bleek ook wel uit de reactie en

¹⁹ Zie in dit verband bijvoorbeeld <https://www.manhattan-institute.org/how-to-respond-to-medical-authorities-claiming-gender-affirming-care-is-safe>

²⁰ Zie voor toelichting over het gebruik van Leuprolide bij daders van seksueel geweld bijvoorbeeld: Fabian M. Saleh, Tracey Niel & Marc J. Fihsman, ‘Treatment of paraphilia in young adults with leuprolide acetate: a preliminary case report series’, *J Forensi Sci.* 2004 Nov, 49(6), <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15568711/>. Zie tevens: Kirralie Smith, ‘Chemically castrating “transgender” children is child abuse’, *Binary Australia*, 7 oktober 2022, te raadplegen via <https://www.binary.org.au/chemically-castrating-transgender-children-is-child-abuse>. Zie verder: <https://www.healthline.com/health/chemically-castrating>; <https://www.city-journal.org/hormone-treatments-gender-dysphoric-children>; <https://my.clevelandclinic.org/health/treatments/22402-chemical-castration>

²¹ Inmiddels overwegen negen Amerikaanse staten om geen hormoonbehandeling bij minderjarigen meer toe te passen. Zie Abigail Shrier, ‘Affirmative Abandonment. The medical establishment is betraying science in dealing with gender-dysphoric children’, 23 juni 2020, te raadplegen via: <https://www.city-journal.org/hormone-treatments-gender-dysphoric-children>

vraag van de presentatrices). Maar dat maakt het niet per definitie onwaar; iets dat ook de NPO Ombudsman had kunnen concluderen na wat diepgaander eigen onderzoek dan het raadplegen van een enkele website van het AMC die in dit kader helemaal niet relevant blijkt te zijn.

Voorbeeld 3: Uitzending 18 augustus 2022

Het volgende door de NPO Ombudsman in haar tweede rapport aangehaalde fragment komt uit de tweede aflevering van *Ongehoord Nieuws* na de zomerstop en hiermee uit de pas tweede aflevering die Raisa Blommestijn presenteerde. In de uitzending zijn migratiedeskundige Jan van de Beek, BVNL-voorzitter Wybren van Haga en Shashi Roopram te gast. Roopram is antropoloog en in de uitzending aanwezig als panellid. Dit betekent, zoals in de uitzending wordt genoemd, dat hij te gast is om zijn visie te geven op ‘alle zaken’. Uiteraard is de keuze voor Roopram als panellid tijdens deze uitzending niet toevallig: Roopram is antropoloog en kan vanuit deze expertise goed inhaken op een van de items van deze specifieke uitzending, de relatie tussen migratie en criminaliteit.

Het door de NPO Ombudsman aangehaalde fragment ziet echter niet op een van de hoofditens van deze uitzending, maar op de rubriek ‘mediaoverzicht’ waarin enkele spraakmakende zaken uit de (alternatieve) media naar voren worden gebracht. Doel van deze rubriek is aandacht geven aan onderwerpen en columnisten die in de reguliere media doorgaans niet of nauwelijks aan bod komen. Met andere woorden, het ongehoorde geluid laten horen – precies waarvoor ON! is opgericht. Er werd in dit kader aandacht besteed aan een opiniestuk van terrorismedeskundige Bart Collard, die zich afvraagt of de Nederlandse pers nog wel pal staat voor het vrije woord.²² Aanleiding voor dit opiniestuk was een aanslag die werd gepleegd op schrijver Salman Rushdie op 12 augustus 2022. Rushdie kreeg eerder een fatwa over zich uitgesproken na het schrijven van zijn boek *Duivelsverzen* (1988). Collard constateert dat er vroeger nog wel aandacht werd besteed aan islamitische terreuraanslagen maar dat de media nu, na deze aanslag op Rushdie, overwegend stil bleven.

Roopram reageert op dit opiniestuk van Collard en haalt in dit verband een stuk uit *De Volkskrant* aan waarin wordt beschreven dat Rushdie zelf ook controversiële standpunten zou

²² Bart Collard, ‘Rushdie: staat Nederland wel voluit pal voor het vrije woord?’, *Wynia's Week* 17 augustus 2022, te raadplegen via: <https://www.wyniasweek.nl/rushdie-staat-nederland-wel-voluit-pal-voor-het-vrije-woord/>

hebben ingenomen.²³ Hiermee werd geïmpliceerd dat Rushdie wellicht zelf ook een aandeel heeft aan zijn voortdurende bedreigingen en nu aan deze aanslag. Roopram is van mening dat er hierdoor een omgekeerde situatie ontstaat: degene die slachtoffer is van bedreigingen of zelfs aanslagen of geweld (in dit geval Rushdie) wordt afgespiegeld als dader of in ieder geval als iemand die bedreigingen, aanslagen of geweld over zichzelf afroept. Hiermee wordt volgens Roopram begrip gecreëerd voor de daders. Hij maakt tevens een vergelijking met politieke voorkeur: als jij de ‘juiste’ politieke kleur hebt, krijg je het voordeel van de twijfel en als je ‘niet de juiste’ politieke kleur hebt, krijg je het nadeel van de twijfel.

De NPO Ombudsman stelt dat er geen onderbouwing is voor de stelling – zij duidt dit als *sweeping statement* – van Roopram dat de echte slachtoffers continu het nadeel van de twijfel krijgen en de daders het voordeel van de twijfel. Het gebrek aan onderbouwing zou volgens haar passen in een patroon van ‘aantoonbaar onjuiste informatie’. In dit verband is het ten eerste belangrijk op te merken dat Roopram hier zijn opvatting en analyse naar voren brengt. Hij geeft een interpretatie van het nieuws, in dit geval een aanslag op schrijver Salman Rushdie die hij in een breder maatschappelijk kader probeert te plaatsen. Het gaat hier dus overduidelijk om een *mening*. Daarnaast wordt er door de presentatie om een ‘korte reactie’ gevraagd. Het moge duidelijk zijn dat er in deze rubriek door alle gasten enkel (kort) een interpretatie van het nieuws naar voren wordt gebracht en er in deze rubriek weinig ruimte bestaat voor diepgaande(re) discussie.²⁴

Dan wat betreft de inhoud. Is het aantoonbaar onjuist dat daders vaak het voordeel van de twijfel krijgen en slachtoffers het nadeel van de twijfel? Is het, met andere woorden, waar dat er vaak ook – in ieder geval gedeeltelijk – naar het slachtoffer van bedreigingen of geweld wordt gewezen wanneer diegene niet ‘de juiste’ politieke kleur heeft? Gesteld kan worden dat dit in ieder geval niet aantoonbaar onjuist is. Een voorbeeld kan dit verduidelijken. Tijdens de uitzending van het *BNNVARA*-programma *Khalid & Sophie* op 20 februari 2023²⁵ komt D66-Minister van Financiën Sigrid Kaag aan het woord. De voortdurende bedreigingen aan het adres van PVV-leider Geert Wilders komen in deze uitzending ter sprake. Kaag stelt in dit

²³ Het lijkt in dit kader te gaan om het volgende artikel: Pepijn de Lange, ‘Wat maakt Rushdie zo gehaat? “Hij stelt dat Mohammed inspiratie voor de islam van de duivel kreeg”’, *De Volkskrant* 13 augustus 2022, te raadplegen via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/wat-maakt-rushdie-zo-gehaat-hij-stelt-dat-mohammed-inspiratie-voor-de-islam-van-de-duivel-kreeg~b22a7825/>

²⁴ Dit is overigens van de redenen dat overigens is gekozen voor het schrappen van deze rubriek uit het programma – hetgeen illustreert dat ON! haar programma’s continu probeert te verbeteren en aanpast indien gewenst.

²⁵ Te bekijken via *NPO Start*: https://www.npostart.nl/khalid-sophie/20-02-2023/BV_101409161

verband dat Wilders ‘voortdurend demoniseert en radicaliseert op Twitter’. Dit is een goed voorbeeld van wat Roopram bedoelt: de schuld van de bedreigingen wordt gedeeltelijk bij Wilders zelf gelegd – of in ieder geval wordt een verband gelegd tussen bedreigingen en wat Wilders *zelf* zegt. Het wordt op zijn minst geïmpliceerd dat Wilders toch zelf ook een aandeel heeft in de bedreigingen: hij radicaliseert immers, zo stelt Kaag.

Er kan in dit kader ook worden gewezen op de reacties die volgden op diverse aanslagen uit islamitische hoek. Na de aanslagen op de redactie van Charlie Hebdo werd bijvoorbeeld beweerd dat dergelijke cartoons over de islam toch ook onwenselijk zijn of dat provocatie onnodig is.²⁶ Met andere woorden, wellicht is het beter om dergelijke cartoons niet te maken; dergelijke cartoons kunnen immers boze reacties en geweld in de hand werken. Na de onthoofding van de Franse docent Samuel Paty spitste de discussie zich tevens toe op de vraag of die cartoons wel getoond hadden moeten worden aan de leerlingen; het veelgehoorde ‘met vrijheid komt verantwoordelijkheid’ volgde.²⁷ Dit soort reacties zijn precies wat Roopram bedoelt in het door de NPO Ombudsman aangehaalde fragment. Gesteld kan dan ook worden dat er geen sprake is van ‘aantoonbaar onjuiste informatie’. Roopram beschrijft, vanuit zijn eigen ervaringen en in het kader van interpretatie van het nieuws (zijn mening) wat hij in de maatschappij constateert. Hij duidt, met andere woorden, een maatschappelijke tendens. Het blijft onduidelijk waarom dit zou passen in een patroon van ‘aantoonbaar onjuiste informatie’.

Indien de NPO Ombudsman hier specifiek doelt op het feit dat de uitspraken van Roopram niet zijn bevestigd, dient in dit kader opgemerkt te worden dat wanneer het niet gaat om ‘aantoonbaar onjuiste informatie’ er voor de presentatrices ook geen reden bestaat om verder door te vragen. Het was voor hen volstrekt duidelijk waar Roopram op doelde. Niet in de laatste plaats omdat Blommestijn zelf over dit onderwerp diverse opiniestukken en academische teksten heeft gepubliceerd. Het feit dat juist dit voorbeeld door de NPO Ombudsman wordt aangehaald om te impliceren dat de presentatrices niet over voldoende

²⁶ Zie bijvoorbeeld een analyse hieromtrent: Angela Dekker, ‘Het proces tegen de Charlie Hebdo-verdachten. De slachtoffers zijn de grote afwezigen’, *De Groene Amsterdammer* 18 november 2020, te raadplegen via <https://www.groene.nl/artikel/de-slachtoffers-zijn-de-grote-afwezigen>

²⁷ Zie in dit kader bijvoorbeeld: Raisa Blommestijn, ‘de onthoofding van Samuel Paty en het geweld van het wegkijken’, *EW Magazine* 24 oktober 2022, te raadplegen via <https://www.ewmagazine.nl/opinie/opinie/2020/10/de-onthoofding-van-samuel-paty-en-het-geweld-van-het-wegkijken-784270/>

achtergrondkennis zouden beschikken, geeft wel aan dat zij geen moeite heeft gedaan om zich in hun achtergrond te verdiepen.

Tot slot dient nog te worden opgemerkt dat de rubriek ‘mediaoverzicht’ mede naar aanleiding van de aanbevelingen van de NPO Ombudsman inmiddels geschrapt is. Zoals meermaals benadrukt, neemt ON! de aanbevelingen van de NPO Ombudsman mee in het verbeteren van haar producties waarvan het schrappen van voornoemde rubriek eveneens een voorbeeld van is.

Voorbeeld 4: Uitzending 11 oktober 2022

Het volgende door de NPO Ombudsman gewraakte fragment is afkomstig uit een uitzending waarin Arnold Karskens aanwezig is om te vertellen over zijn jacht op oorlogsmisdadigers. Hij is voorzitter van Stichting Onderzoek Oorlogsmisdaden en is in die hoedanigheid te gast. Een ander onderwerp dat wordt besproken tijdens deze specifieke uitzending is de groeiende macht van de Europese Unie. Karskens woont zelf in Brussel en loopt als verslaggever al jaren in diverse Europese instellingen mee.

Eerst wordt in deze uitzending de achtergrond en relevantie van Karskens geduid. Hij krijgt voorts de vraag of hij denkt dat de Europese Unie het belangrijk vindt wat de burgers willen. Het wordt door de vraagstelling al duidelijk dat het hier gaat om de mening van Karskens; er wordt immers aan hem gevraagd of hij *denkt* dat de Europese Unie het belangrijk vindt wat de burgers willen. Tevens wordt dit duidelijk uit het antwoord van Karskens. Hij beschrijft dat hij al lang in Brussel woont en spreekt dus vanuit zijn eigen *ervaringen*.

Zijn ervaringen worden ondersteund met concrete feiten, want Karskens stelt dat Nederland een netto betaler aan de Europese Unie is,²⁸ hetgeen juist is en ook niet door de NPO Ombudsman wordt betwist. Het probleem ligt volgens haar in de uitspraak van Karskens ‘dat onze pensioenen allemaal richting Brussel gaan’. Is deze uitspraak dan aantoonbaar onjuist? Gesteld kan worden dat dit niet het geval is. Wellicht is het niet de interpretatie die de NPO Ombudsman graag uitgedragen ziet worden op de NPO. Misschien spreekt de scherpe

²⁸ Nederland is sinds 1991 nettobetaler. Zie in dit verband: ‘Wat betaalt Nederland aan de EU en wat levert het op?’, *Europa NU*, te raadplegen via: https://www.europa-nu.nl/id/vh9w9l2qtnwn/wat_betaalt_nederland_aan_de_eu_en_wat

toon waarvan Karskens zich bedient haar niet aan. Dat kan allemaal, maar dat maakt de uitspraak niet per definitie onjuist.

Het tegendeel lijkt eerder het geval. Zo stelt Corien Wortmann-Kool, topvrouw van het Nederlandse Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP), een van de grootste pensioenfondsen ter wereld, bijvoorbeeld in februari 2020: “Ik weet dat buitenlandse partijen de Nederlandse pensioenfondsen als een strooppot zien waarvan ze grote delen willen inpikken”.²⁹ Feitelijk komt dit overeen met de mening die Karskens naar voren brengt. Het gegeven dat een topvrouw van het ABP – iemand die spreekt vanuit jarenlange expertise en ervaring – het kennelijk met Karskens eens is, geeft wel aan dat zijn uitspraak in ieder geval niet aantoonbaar onjuist is. Het is hooguit een maatschappelijk twistpunt, waarop vanzelfsprekend verschillende visies mogelijk zijn, zoals dat hoort in een democratische samenleving.

Dan het tweede deel van de uitspraak van Karskens die volgens de NPO Ombudsman aantoonbaar onjuist is: Karskens stelt dat hij er niet blij mee is als mensen als de Franse president Macron, of vertegenwoordigers van andere grote lidstaten, ‘op een gegeven moment alles te vertellen krijgen over Vlaanderen, België of Nederland’. Dit past in het beeld dat hij eerder van Macron schetste tijdens de uitzending: iemand die uit is op de pensioengelden van Nederland. Iemand, in de woorden van Wortmann-Kool, die de Nederlandse pensioenpot ziet als ‘strooppot’. Is deze uitspraak aantoonbaar onjuist? Gesteld kan worden dat dit ook in dit geval niet op gaat.

Ten eerste is het belangrijk om op te merken dat Karskens hier wederom een mening naar voren brengt: *hij* zou er niet blij mee zijn als er nog meer macht naar Brussel gaat en *hij* zou er niet blij mee zijn als mensen als Macron – die *hij* onbetrouwbaar acht – het voor het zeggen zouden krijgen in Nederland. Geenszins heeft hij gezegd dat deze lidstaten het nu al helemaal voor het zeggen hebben in Nederland, Vlaanderen of België, maar wel dat de macht van de Europese Unie (waar onder anderen Macron veel invloed heeft) zich uitbreidt. Dit is feitelijk ook juist: inmiddels vindt 75 tot 80 procent van de nationale wetten zijn oorsprong in Brussel.³⁰

²⁹ Peter van Maldegem, ‘Buitenlanders zien Nederlandse pensioenfondsen als een strooppot’, *De Tijd* 18 februari 2020, te raadplegen via <https://www.tijd.be/markten-live/fondsen/sectornieuws/buitenlanders-zien-nederlandse-pensioenfondsen-als-een-strooppot/10209063.html>

³⁰ Zie in dit verband bijvoorbeeld <https://www.youtube.com/watch?v=EQZY05KA-bE> vanaf 2:20.

In dit kader moet de uitspraak worden geplaatst en op deze manier is dan ook geen sprake van ‘aantoonbaar onjuiste informatie’. De website die de NPO Ombudsman toevoegt om het aantoonbaar onjuiste karakter van de uitspraak van Karskens te illustreren, doet in dit verband ook niet ter zake. Het ging hier namelijk helemaal niet om de verschillende besluitvormingslagen binnen de Europese Unie (waar de NPO Ombudsman naar verwijst), maar om het feit dat de Europese Unie al jaren aan invloed wint binnen Nederland. Dit is feitelijk juist – of in ieder geval zeker niet aantoonbaar onjuist.

Wellicht heeft de NPO-Ombudsvrouw moeite met de stellige bewoordingen van Karskens. Misschien vindt zij hetgeen hij naar voren brengt onwenselijk of zelfs schokkend: onze pensioengelden weggesluisd naar het buitenland en mensen als Macron aan de knoppen. Stel je voor! Maar het brengen van het ongehoorde geluid is waar ON! voor is opgericht – en dat is exact wat Karskens hier deed in deze uitzending. Van aantoonbaar onjuiste informatie is in ieder geval geen sprake.

Voorbeeld 5: Uitzending 1-9-2022

Tijdens deze aflevering van *Ongehoord Nieuws* is PVV-Tweede Kamerlid Harm Beertema te gast om te spreken over de grote toestroom van buitenlandse studenten naar Nederland en de impact die dit heeft op ons land in het algemeen en ons hoger onderwijs in het bijzonder.³¹ Tevens staan de hoge energieprijzen centraal, die voor veel burgers leiden tot financiële moeilijkheden.³² Het beleid van D66-Minister voor Klimaat en Energie, Rob Jetten, komt in dat kader tijdens de uitzending ter sprake. Directe aanleiding hiervoor was een uitspraak van Jetten dat de opgelopen energierekening leidt tot minder energieverbruik en dus als een positieve impuls voor het klimaatbeleid kan worden beschouwd. Beertema krijgt in dat kader de vraag wat hij zou willen zeggen tegen Jetten, die het klimaatbeleid belangrijker lijkt te vinden dan gezinnen in de kou.

Uit de context kan worden afgeleid dat het hier gaat om een mening van Beertema: wat zou *hij* willen zeggen tegen Jetten? Met andere woorden, wat *vindt* hij van het door Jetten gevoerde beleid? Het feit dat de NPO Ombudsman van mening is dat het niet duidelijk is dat

³¹ Inmiddels wil het Kabinet de toestroom buitenlandse studenten ook aan banden leggen, zie bijvoorbeeld: ‘Minister wil meer grip op toestroom internationale studenten’, *Ad Valvas*, 1 februari 2023, te raadplegen via: <https://www.advalvas.vu.nl/nieuws/minister-wil-meer-grip-op-toestroom-internationale-studenten>

³² Zie bijvoorbeeld: ‘Kabinet wil schulden overnemen van mensen die energie niet kunnen betalen’, *NOS* 12 september 2022, te raadplegen via: <https://nos.nl/artikel/2444350-kabinet-wil-schulden-overnemen-van-mensen-die-energie-niet-kunnen-betalen>

het hier om een mening gaat, is toch voornamelijk haar (gebrekkige) interpretatie van dit gesprek. Uit de context valt namelijk wel degelijk op te maken dat hier de inzichten van Beertema zelf – zijn mening dus – naar voren worden gebracht.³³

Dat het hier gaat om een onderwerp waar veel over te zeggen valt, blijkt wanneer Beertema vraagt hoeveel tijd hij krijgt voor zijn antwoord. Een van de presentatrices antwoordt hierop met “*take it away*”. Volgens de NPO Ombudsman is dit ‘een voorbeeld van hoe een rode loper wordt uitgerold’. Ten eerste rijst in dat kader de vraag waarom het erg zou zijn als een rode loper voor gasten wordt uitgerold. Je bent er als presentatrice om een prettige sfeer te creëren voor de gasten. Wij zouden ‘rode loper’ in dit verband dan ook liever als ‘aanmoediging om het gesprek gaande te houden’ of het ‘creëren van een prettige sfeer in de studio’ willen omschrijven. Tevens dient in dit verband te worden opgemerkt dat het geenszins een reflectie geeft van persoonlijke opvattingen of de persoonlijke steun van de presentatrices over de standpunten van Beertema weergeeft. Dat blijkt ook op geen enkele manier uit het gesprek en de voortgang hiervan.

De vraag blijft dan ook wat nu exact het probleem is met een formulering als “*take it away*”. Misschien is het niet de stijl van de NPO Ombudsman. Wellicht zou zij zelf een andere formulering hebben gekozen. Dat mag uiteraard allemaal, maar waarom het nodig is om dit aan te halen in het kader van een ‘patroon van onjuiste informatie’ is volstrekt onduidelijk. Voorts dient opgemerkt te worden dat ook in het rapport van de NPO Ombudsman zelf wordt opgemerkt dat ledenomroepen niet volstrekt neutraal hoeven te zijn; zij bedienen immers een eigen achterban. Dus ook al *zou* er een lichte persoonlijke voorkeur voor de standpunten van Beertema doorklinken in de vraagstelling (hetgeen hier aldus niet het geval is), dan nog zou dit niet direct een probleem zijn in het kader van de Journalistieke Code.

Het blijft boven de markt hangen waarom dit specifieke voorbeeld nu wordt aangehaald als voorbeeld om een ‘patroon van onjuiste informatie’ aan te tonen. Het gaat hier om de mening van Beertema over stikstof en klimaat; een mening die wordt voorgestaan door de PVV, maar ook op vergelijkbare wijze door partijen als BVNL en FVD. Deze mening verschilt uiteraard van het meerderheidsstandpunt, dat wordt uitgedragen door Rob Jetten (D66), maar dit maakt het niet per definitie aantoonbaar onjuist. Het gaat hier om een

³³ Overigens zijn wij als omroep wel van mening dat dergelijke misverstanden in de toekomst voorkomen moeten worden. Dit is dan ook een van de punten van de NPO Ombudsman die wij meenemen voor de toekomst. Wij zijn immers een jonge omroep en werken continu aan het verbeteren van onze programma's.

onderwerp waarover veelvuldig discussie wordt gevoerd in politiek en media en waarover verschillende standpunten worden ingenomen. In een democratie dient er voor al deze visies ruimte te bestaan – ook, en misschien wel juist, voor een onwelgevallig standpunt of het standpunt van een minderheid.

Tot slot dient nogmaals benadrukt te worden dat het volstrekt onduidelijk is wat het ‘uitrollen van de rode loper’, of in onze woorden, het waarborgen en creëren van een prettige sfeer in de studio, het aanmoedigen tot gesprek en tonen van respect voor de studiogasten, te maken zou hebben met een ‘patroon van onjuiste informatie’. Het lijkt hier dan ook vooral te gaan om een verschil in smaak en stijl van interviewen, maar niet om ‘aantoonbaar onjuiste informatie’.